

УДК 821(100)
DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.12.50>

ХУДОЖНЯ ДЕТАЛЬ ЯК ЗАСІБ ХАРАКТЕРОТВОРЕННЯ У ТВОРЧОСТІ ОСКАРА УАЙЛЬДА

ARTISTIC DETAILS AS A MEANING OF CHARACTERISTICS IN THE CREATIVES OF OSCAR WILDE

Штепа А.Л.,

orcid.org/0000-0003-1791-6608

аспірант кафедри світової літератури

Полтавського педагогічного університету імені В.Г. Короленка

У статті розглянуто роль художньої деталі як засобу характеротворення у творчості Оскара Уайльда. Попри достатню популярність художньої деталі як у англійській, так і в інших національних літературах, аналіз критичних та літературознавчих джерел свідчить про те, що його характеротворчі особливості вивчені недостатньо. У центрі уваги літературознавчих розвідок найчастіше перебувають окремі аспекти художньої деталі. Доведено, що художня деталь є одним із засобів створення образів і має багатозарову семантику. Функції художньої деталі (зокрема портрета) у спадщині О. Уайльда різноманітні. Своєрідне термінологічне окреслення художньої деталі допомагає змалювати психологію персонажа, художній простір, дію, переживання в їх своєрідності й неповторності. Окреслені тематичні сфери наукових розвідок показують дослідницький потенціал проблематизації художньої деталі як на теоретико-методологічному рівні, так і на рівні уважного прочитання художнього твору з його подальшою рецептивно-інтерпретаційною проекцією. Актуальність статті зумовлена потребою конкретизації функціональної структури художньої деталі, необхідністю дослідження елементів твору різного жанру творчості Оскара Уайльда, а саме конструюванню фікційного світу художньої деталі на тлі персонажного характеру. Метою статті є окреслення і осмислення засобу характеротворення у комплексі їх ідіостильових репрезентацій у творчості Оскара Уайльда. Одне з основних завдань полягає у виявленні характеротворчої особливості та дослідженні аспектів утворення і репрезентації художньої деталі в художньому світі окремих творів Оскара Уайльда. Ретельне вивчення творчості Оскара Уайльда дає цілісне уявлення як про сутнісну мозаїку художнього деталювання, так і про своєрідність майстерності зображення деталей у його творчості загалом. Деталь фіксує увагу на найбільш важливому, характерному в природі, людині, або навколишньому предметному просторі.

Ключові слова: Оскар Уайльд, художня деталь, образ, роман, оповідання.

The article considers the role of artistic detail as a means of characterization in the art of Oscar Wilde. Despite the popularity of the artistic detail as in English and other national literature. The analysis of critical and literary sources suggests that its character-building features have not been studied sufficiently. In the center of attention of literary exploration, the most part are the individual aspects of the artistic detail. It is proved that artistic detail is one of the aspects of creating images and has multilayered semantics. Functions of the artistic detail (in the portrait particular) in the legacy of O. Wilde are varied. However, a peculiar terminological definition of the artistic detail helps to characterize the psychology of the character, the artistic space, action and experience in their uniqueness and originality. The thematic areas of scientific research are outlined. Moreover, these areas show the research potential of problematic artistic detail as the theoretical and methodological level. Consequently, at the level of careful reading of the work of art with its subsequent receptive-interpretive projection. The urgency of the article is due to the need to specify the functional structure of the artistic detail. Therefore, the need to study the elements of the work of the different genre of creativity Oscar Wilde, namely, the design of the fictional world of the artistic detail against the background of character. The purpose of the article is to outline and comprehend the means of characterization in the complex of their idiostyle representations in the art of Oscar Wilde. One of the main task is to identify the character-building peculiarities and to study the aspects of the creation and representation of the artistic detail in the artistic world of the individual works of Oscar Wilde. A thorough study of the works of Oscar Wilde gives a holistic view of both the essential mosaic of artistic detailing and the peculiarity of the mastery of the details in his work as a whole. Detail captures the attention of the most important, characteristic of nature, man or the surrounding subject space.

Key words: Oscar Wilde, artistic detail, image, novel, story.

Постановка проблеми. Художня деталь – засіб словесного та малярського мистецтва, якому властива особлива змістова наповненість, символічна зарядженість, важлива композиційна та характерологічна функція. Через деталь значною мірою виявляється спосіб художнього мислення митця, його здатність вихопити з-поміж безлічі речей чи явищ таке, що у сконцентрованому, спресованому вигляді економно і з великою експресивністю дає змогу виразити авторську ідею твору. Слово «деталь» як науковий термін літературознавства й образотворчий засіб, що заслуговує на увагу вчених, був згаданий ще В. Белінським [1, с. 382]. Однак належним чином про деталь заговорили тільки у ХХ столітті. Російський літературознавець Г. Поспелов одним із перших визначив деталь як один із засобів образотворчого мистецтва; дослідив її різновиди [6, с. 67]; з'ясував, що слово “detael”, будучи французького походження, означає «частину, частку, подробицю, дрібну частину дріб'язку» і як художній засіб виконує важливі функції в літературному творі.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження художньої деталі як засобу характеротворення у творчості Оскара Уайльда.

Виклад основного матеріалу. Деталь – художній образ як композиційний елемент художньої неподільності знаходиться у різноманітних взаємовідносинах з іншими складниками тексту. Її ідейно-естетичні характеристики закономірно залежать від всіх інших взаємин, у які вона вступає в образній системі твору. У категорії художньої деталі діалектично поєднані різноманітні особливості художнього образу.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених роману О. Уайльда в Україні та в інших країнах, не всі аспекти твору висвітлені повною мірою. Зокрема, це стосується питання про семантику і функціонування художніх деталей у тексті роману. Деталь художня – один із засобів створення образу, який допомагає уявити втілений характер, картину, предмет, дію, переживання в їх своєрідності і неповторності.

Шляхом деталювання Оскар Уайльд переважно досягає цілісності художнього простору, що віддзеркалюється також у художніх образах. Досліджуючи творчість Оскара Уайльда, ми можемо підкреслити, що він завжди намагається відкрити образ героя на початку художнього простору, не залишати пустий художній вимір у здогадах про нього. «Весь шлях розвитку реалізму як художнього методу – від Шекспіра до Толстого і Чехова – можна собі уявити як все більш зростаючу, все посилювану конкретизацію

та деталізацію у зображенні життя суспільства і людини» [7, с. 174]. І тому цікаві лінійні сюжети, побудовані Оскаром Уайльдом, знайомлять нас із художніми образами, які сприймаються як домінуючі ще на початку твору. Ключові моменти перебігу подій у творі демонструють кореляції художніх деталей, які працюють на процес утворення ними художнього образу. Створена Оскаром Уайльдом оригінальна художня форма перетворює деталь на засіб характеротворення психічної сфери героя.

Завдяки організації художніх деталей у творах Оскара Уайльда особливо зростає їхнє виразне джерело, художній образ стає містким засобом художнього підсумовування, символічного позначення процесів і явищ духовного життя героя. Це досягається шляхом посилення зображально-виразальної якості властивостей одичної і наскрізної деталей, а також поєднання їх у сукупності, що свідчило про визначену тенденцію письменника у використанні унікального світу деталей.

«Деталь прагне бути виділеною на перший план. Зупинити читача, прикути на мить цілком його увагу. Навіть вразити його. Але й для лаконічної деталі притаманний той же потенційний потяг до смислового й образного розширення, що й подробицям. У крихітний простір художнього доробку автор умудряється вмістити не тільки портрет, навіть картину. Ця символічність розтлумачується так, що начебто обмежень немає у написанні літературного вишуку, але хочеться, щоб образ героя був зрозумілий, чіткий. І тому саме за допомогою художніх деталей відбувається характеротворення не тільки особистості як героя, але й його образу у всьому сюжеті загалом. І саме ця родзинка розкриває кожного автора і показує внутрішній, авторський потенціал у творчому світі. Щось подібне може мати місце й у деталі художньої прози. Проблема «безкінечно малих величин» у художній прозі багатогранна. Кожний письменник вирішує її по-своєму» [2, с. 310].

Індивідуальні образи диференціюються неповторністю, своєрідністю, оригінальністю. Вони зазвичай є наслідком витвору фантазії митця. Деталь художня – один із засобів створення образу, який допомагає уявити втілений характер, картину, предмет, дію, переживання в їх своєрідності і неповторності. Популяризація явища художньої деталі в літературі констатує інтенсивний процес їх співдіяння та взаємопроникнення. Варто лише підкреслити, що не зненацька значний діапазон застосування художньої деталі і велике коло наукових проблем, що у зв'язку з цим вини-

кли, зумовили появу захоплюючої та актуальної праці А.О. Чернякова «Художня деталь як об'єкт естетичного аналізу» [8, с. 8]. Процес утворення художньої деталі фактично відображається у зміні стилістичної конституції лексичних одиниць.

Відповідно, витончені конотації мовних одиниць супроводжують виникнення художньої деталі і забезпечують максимальне включення авторського змісту. Відштовхуючись від типологізації художніх деталей щодо виконуваних ними в художньому тексті функцій [3, с. 110–119], ми можемо сказати, що в оповіданні «Злочин Лорда Артура Севайла» О. Уайльда яскраво виражена психологічна функція художньої деталі. У цьому оповіданні місце художньої деталі дає чітку характеристику героїні леді Віндермір через психологічний образ у творі. За допомогою такої психологічної функції ми можемо одразу виявити художню деталь образу героїні, а саме – хист леді Віндермір до непогамовної жадоби до вдовоень. Ось така психологічна деталь особистості супроводжує образ героїні через все оповідання. Леді Віндермін являла собою дивовижний об'єкт психологічного вивчення, бо вже з юних років усвідомила ту важливу істину, що ніщо краще не сприймається за невинність, як нечесність. І за допомогою кількох нерозсудливих витівок, здебільшого невинних, вона набула слави неабиякої особистості. Вона змінила кількох чоловіків (згідно з довідником Дебретта, у неї було їх ніби троє), проте ніколи не міняла свого коханця, і тому всілякі розмови про неї у вищому товаристві давно припинилися. Їй виповнилося сорок років, вона була бездітною і мала велику жагу до насолод [4, с. 5].

Дослідники В. Чуканцова, Дж. Стоукс, А. Сінфілд, Ф. Вінвар вважають, що на тлі естетичних пошуків кінця XIX століття «Портрет Доріана Грея» – роман-експеримент, який наслідували А. Конан Дойл (в одному з оповідань про Шерлока Холмса), Дж. Джойс у романі «Портрет митця замолоду», П. Акройд у романі «Чаттертон». Функція портрета у творі О. Уайльда не зводиться до вузької характеристики героя, а розширюється, конструюючи сюжет роману [9, с. 72–73]. Розгортання сюжету передбачає причинно-наслідкову появу епізодів (*di' allela*, за Аристотелем), що ґрунтуються на циклічному принципі, тобто один епізод стає причиною наступного, а об'єднуючою ланкою стає портрет. Власне, ще в заголовку твору читаємо – “The Picture of Dorian Gray” («Портрет Доріана Грея»). Роман не названий ім'ям головного героя – «Доріан Грей» або інакше, тож специфіка заголовку відображає постійну наявність

паратекстуальних зв'язків, що позначають не лише зв'язок певного тексту з іншими, а охоплюють й елементи в межах одного тексту, такі як ім'я автора, заголовок, підзаголовок, присвята, передмова, епіграф, післямова тощо, дають змогу дослідити семантичні та прагматичні особливості цього тексту.

Художня деталь відіграє важливу роль в ідейно-художній структурі роману «Портрет Доріана Грея», яка пов'язана із парадоксом як ознакою індивідуального стилю та художнього мислення О. Уайльда. На рівні образної системи твору надто важливою є категорія художньої деталі.

Портрет – речова деталь, але у структурі роману вона набуває не тільки матеріального, а й філософського, й психологічного, й онтологічного змісту, тобто стаючи символом із широким полем для розуміння й функціонування. Саме в цій речовій деталі сконцентровано поняття «гріх», утілено провини і муки сумління головного героя.

Організуючим центром системи художніх деталей роману підпорядковуються подробиці-особливості портрету Доріана. Через них передаються зміни його внутрішнього світу, виразні події розвитку. Саме тому роман названий «Портрет Доріана Грея». Експозиційна частина показує авторитарність розповідача: «Зрідка на довгих шовкових шторах величезного вікна миготіли химерні тіні птахів, утворюючи на мить щось подібного до японського малюнка, і тоді лорд Генрі думав про білолицих художників із Токіо, які засобами мистецтва, з природи своєї статично, намагалися передати відчуття швидкості й руху» [5, с. 7]. Отже, наратор, що організує розповідь, описує не лише візуальні деталі (вікно, те, що за ним), а й внутрішній стан персонажа (думки лорда Генрі), демонструє знання про інший наративний простір (мистецтво Японії), водночас не називаючи себе. Такий наратор є іманентним щодо персонажів, оскільки йому відомо все про їхній внутрішній світ, проте він не ототожнює себе із жодним із них, залишаючись поза дієгезисом. Трохи надмірна софістикованість опису сприяє пізнанню духовного і розумового розвитку Доріана Грея та усвідомленню його мистецьких і життєвих стереотипів, що витворюють цілісний образ героя.

Синтаксичний та лексичний рівні впливають на емоційне наповнення твору, перцепцію читача, тобто відіграють важливу комунікативну функцію. У романі наявні усі форми передачі мовлення: пряма мова, непряма мова, а також невласне пряма мова. Влучні афоризми лорда

Генрі, авторські коментарі та внутрішній монолог Доріана забезпечують змістотворчу функцію. Мова роману наповнена різного роду художніми засобами та стилістичними фігурами, з допомогою яких розповідач показує своє ставлення до того, що відбувається, та створює необхідний настрій.

Уже з перших слів у романі звучить думка про очищення Мистецтва та Краси, які існують трансцендентно, незалежно від моралі чи життя. Далі зміст розкривають репліки лорда Генрі: «А Краса є прояв Генія – ба навіть вище за Генія, і то настільки, що це не потребує пояснення. Краса – одна з великих істин світу, як сонячне світло, як весняна пора, як відбиття в темних водах тої срібної шкарлупи, що ми звемо місяцем. Краса – це поза всякими сумнівами. Їй дано божественне право на верховенство» [5, с. 26]. Під час сварки з актрисою Сібел Вейн (після її невдало виконаної ролі у виставі) Доріан говорить: «Ви ж скалічили мою любов. Як мало ви знаєте про кохання, коли кажете, що воно вбило ваш талант! Адже ви ніщо без свого мистецтва!» [5, с. 90]. Навіть протилежний за поглядами і принципами художник Безіл підтримує

безумовне верховенство Мистецтва: «У світі нема нічого такого, що мистецтво не могло його передати» [5, с. 15]. Художнє вирішення питання звеличення Мистецтва й Краси розповідач знаходить у вкладанні цієї думки не тільки у власні уста, а й позиціонує її як точку зору персонажів (лорда Генрі, Доріана). Лейтмотив Прекрасного, що не підпорядковується будь-чому, не імітує будь-чого і є вираженням тільки себе самого, становить тематичний центр – художня деталь роману.

Висновки. Поглиблення масштабів творчого застосування художньої деталі і все більша її внутрішня наповненість у творах Оскара Уайльда засвідчує поглиблення реалістичного творчого методу за рахунок засобів модернізму й натуралізму. Якщо для персонажів О. Уайльда, розкритих з достатньою повнотою, художня деталь є лише додатковим засобом їх індивідуалізації, то для образів, що не стоять на передньому плані твору, вона є основним ключем до їх особистості. Деталь фіксує увагу читача на тому, що письменникові здається найбільш важливим, характерним в природі, в людині або в навколишньому його предметному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Белинский В.И. Полн.собр.соч. Т.ХП. Москва : Госиздат, 1926. 382 с.
2. Добин Е.С. Сюжет и действительность. Искусство детали / Ефим Семенович Добин. Москва : Советский писатель, 1981. 432 с.
3. Кухаренко В.А. Интерпретация текста : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Иностр. яз.». 2-е изд., перераб. Москва : Просвещение, 1988. 192 с.
4. Вальд, Оскар Злочин лорда Артура Севайла та інші оповідання / Оскар Вайльд ; пер. з англ. Ілька Корунця та Оксани Вергелес. Київ : Знання, 2017. 223 с. (English Library).
5. Вайльд О. Портрет Доріана Грея : роман для ст. шк. віку / пер. з англ. та прим. Р. Доценка. Київ : Школа, 2009. 253 с.
6. Петров С.М. Реализм. Москва : Просвещение, 1964. 490 с.
7. Поспелов Г.Н. Теория литературы. Москва : Высшая школа, 1978. 351 с.
8. Черняков А.А. Художественная деталь как объект эстетического анали за : автореф. дисс. ...канд. филос.наук. Москва : МГУ, 1979. 15 с.
9. Чуканцова В. Проблема интермедиальности в повествовательной прозе Оскара Уайльда : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.03 Санкт-Петербург, 2010. 199 с.